

Verloederde hoeken, vandalisme, donkere tunnels en enge paadjes. Een mooi ontworpen park kan verworden tot een unheimische plek, wanneer er te weinig op de veiligheid is gelet. Met enkele simpele ingrepen is dit te voorkomen.

Tekst Kyra Kuitert / Beeld DSP-groep

In het Amsterdamse park Frankendael kan de toegang tot de schooltuinen worden afgesloten om te voorkomen dat er gestolen wordt.

De singel van Park Frankendael is verbreed om buiten de openingstijden zwervers uit het park te weren.

Hou bij het ontwerpen de veiligheid in het vizier

Of het nu gaat om uitgaansgelegenheden, parken of hele buurten: veiligheid staat hoog op de politieke agenda. Of iemand zich ergens veilig voelt, blijkt niet alleen af te hangen van de echte criminaliteit die er plaatsvindt, want die feiten komen lang niet altijd overeen met veiligheidsbeleving van mensen. Verloederde hoeken, donkere tunnels, enge paadjes: bij het ontwikkelen van plannen voor nieuwbouw, maar ook bij herstructurering van bestaande wijken en parken kun je beter al in een vroeg stadium nadenken over veiligheid. Want hoe vroeger de risico's bekend zijn, des te beter daar het beleid en ontwerp op afgestemd kunnen worden.

Bij de aanpak van onveiligheid kunnen technische maatregelen worden genomen, zoals hekwerken en alarm-systemen. Die zullen meetbare effecten hebben maar het zijn dure maatregelen en ze willen ook nog wel eens een tegengesteld effect hebben. Er kunnen ook organisatorisch maatregelen worden genomen, bijvoorbeeld door een beveiligingsbeambte in te schakelen. CPTED (spreek uit: septet) is een derde mogelijkheid, die zich richt op het ontwerpen en beheren van de ruimte met het oog op veiligheid. Deze stroming heet voluit Crime Prevention Through Environmental Design, of in het Nederlands: Veilig Ontwerp en Beheer (zie ook het kader op pagina 34).

Bij complexe problemen op het gebied van veiligheid in de openbare ruimte kan een CPTED-specialist worden ingehuurd. Hij zal in overleg met de betrokken partijen beginnen met een grondige analyse van de huidige situatie. Twee vragen staan vervolgens centraal: 'Wat wilt u dat hier niet gebeurt?' en 'Wat wilt u dat hier wél gebeurt?'. Daarna worden alternatieve oplossingen onderzocht, prioriteiten bepaald en onderzocht welke capaciteiten (hulpbronnen) in de gemeenschap ter beschikking zijn. Vervolgens zal een plan met maatregelen worden uitgewerkt; de opdrachtgever is in principe zelf verantwoordelijk voor de uitvoering.

Strategieën

Iedere ontwerper en beheerder van de openbare ruimte kan echter zelf ook een aantal CPTED-strategieën in zijn dagelijkse praktijk toepassen. Enkele voorbeelden:

- Zorg voor duidelijk gedefinieerde en begrensde ruimten (mijn en dijn), bijvoorbeeld door middel van een hekwerk, haag of informatie- of toegangsborden.
- Zorg voor duidelijk gemarkeerde overgangen, bijvoorbeeld tussen private en publieke ruimtes door gebruik van andere materialen of kleuren.
- Versterk (de gewaarwording van) natuurlijk toezicht, bijvoorbeeld door de si-

tuering van ramen en ingangen en goede verlichting.

- Situeer ontmoetingsplaatsen op locaties met natuurlijk toezicht en toegangscontrole.
- Plaats natuurlijke barrières tussen conflicterende activiteiten, bijvoorbeeld een heestervak tussen een voetbalveld en een zandbak.
- Zorg voor goed onderhoud.

Park Frankendael

Park Frankendael is een groene oase in Amsterdam-Oost/Watergraafsmeer met een stijltuin, heemtuin, Huize

Frankendael, restaurant, schooltuinen, volkstuinen en een scoutingvereniging. Een paar jaar geleden is een deel van het park geherstructureerd. Toen er ook nog een functieverandering van buitenplaats Huize Frankendael (van woonhuis naar horeca) en een verplaatsing van de scouting op het programma stond, is DSP-groep in Amsterdam (zie kader 'CPTED: instrumenten en organisaties') door de Dienst Ruimtelijke Ordening van de centrale stad gevraagd een advies over veiligheid en beheer van het park uit te brengen.

Er waren op dat moment problemen met loslopende honden en honden-

poep, gevaar voor kleine kinderen van doorgaande fietsers en soms brommers. Struiken belemmerden het zicht, de afvalbakken zaten overvol, er lag veel zwerfvuil in het groen en het park had last van vandalisme. Daarnaast sliepen zwervers, asielzoekers en verslaafden in de huisjes en werd op het volkstuinencomplex geregeld brand gesticht. Als eerste is de bestaande veiligheids-situatie in kaart gebracht en is geïventariseerd welke kansen en risico's de voorgenomen wijzigingen met zich meebrachten. Er vond een schouw plaats en er zijn verschillende bijeenkomsten geweest met vertegenwoordigers van het

stadsdeel, de verenigingen in het park en de politie. Vervolgens zijn verschillende maatregelen geadviseerd aan de projectleiding. Die maatregelen lagen op drie terreinen: inrichting, beheer en organisatie. In praktijk ligt het accent bij CPTED vaak op de inrichting maar omdat het park net grotendeels was (her)ingericht en er over het algemeen mooi bij lag, werd zuinig omgesprongen met inrichtingsmaatregelen en lag de nadruk op de andere maatregelen.

Beheersmaatregelen

Qua beheer werden de volgende maat-

Veilig ontwerp en beheer, instrumenten en organisaties

In Nederland bestaat een aantal effectieve instrumenten op het gebied van veiligheid. Een voorbeeld daarvan is het Politiekeurmerk Veilig Wonen® met een pakket van eisen waaraan bestaande en nieuwe wijken en gebouwen moeten voldoen. De Veiligheidseffectrapportage (VER) is, in tegenstelling tot de Milieueffectrapportage, een vrijwillige tool. Het doel van de VER is om in een transparant proces met alle bij een project betrokken (publieke en private) partijen te inventariseren welke veiligheidsrisico's en problemen er kleven aan een

plan en vervolgens te bepalen hoe deze voorkomen of opgelost kunnen worden. De VER kan op verschillende niveaus en op verschillende manieren worden gebruikt: bij het maken van een locatiekeuze, het aanleggen van infrastructuur, het bepalen van de inrichting van een gebied of het vaststellen van het ontwerp en beheer van een gebouw. De in Amsterdam gevestigde DSP-groep is een onafhankelijk bureau voor onderzoek,

advies en management. Sinds de oprichting in 1984 wordt in verschillende teams gewerkt in opdracht van de overheid, projectontwikkelaars en maatschappelijke organisaties. Met name het team Veilig Ontwerp & Beheer is gespecialiseerd in de relatie ontwerp en beheer, sociaal veilig ontwerp, communicatie en betrokkenheid met gebruikers(groepen). Medewerkers doen onderzoek naar de veiligheidssituatie op

gebouw-, buurt- en stadsniveau, geven stedenbouwkundige adviezen of voeren VER's uit. De Stichting Veilig Ontwerp en Beheer (SVOB) is in 2001 opgericht en vormt het Nederlandse kennisplatform voor professionals en geïnteresseerden die bezig zijn met veiligheid in relatie tot de fysieke en gebouwde ruimte. SVOB organiseert onder andere workshops met uiteenlopende thema's als 'Sociale veiligheid & scholen' en

'Herstructurering & veiligheid'. Ook buiten ons land is een wereldwijd netwerk actief van praktijkmensen, onderzoekers, adviseurs, politie en beleidspersonen die op dit terrein kennis en ervaring uitwisselen. Zo bestaat binnen Europa het netwerk E-Doca (European Designing Out Crime Association), terwijl wereldwijd de ICA (International CPTED Association) actief is.

regelen voorgesteld: het snoeien van omliggende beplanting moest zorgen voor meer sociale controle op het park en een prettiger fietspad langs de achtergelegen laan. Volledig doorzicht vanuit het park naar de omgeving was echter ongewenst, aangezien zicht op de bebouwing de attractiviteit van het park zou verminderen. Ook is afgesproken dat de frequentie van het legen van de afvalbakken zou worden opgevoerd (bijvoorbeeld 's zomers en op zaterdag). Het volkstuijnencomplex wordt nu 's avonds afgesloten. Ook kreeg de inrichting enkele aanpassingen. Zo bleek de singel niet overal breed genoeg om ongenode gasten als zwervers en criminelen buiten te houden. DSP adviseerde daarom deze te verbreden. Tussen het park en het volkstuijnencomplex is een bruggetje gekomen, zodat deze tuinen nu meer in de openbare routing liggen.

Organisatorisch gezien is het park officieel voetgangersgebied geworden. Het fietsverbod wordt beter gecommuniceerd en de aanwezige stadwachten gaan op alle paden strenger controleren. Honden mogen alleen nog op de aangewezen stroken los lopen.

Een voetgangersbrug leidt de bezoeker naar de Hermitage van het park

Aangezien de functieverandering van Huize Frankendael van woonhuis naar horecagelegenheid andere verkeersstromen met zich meebrengt, adviseerde DSP om de verkeersafwikkeling en het parkeren zo goed mogelijk te regelen. Omdat uit het schooltuinencomplex werd gestolen was een andere aanbeveling te zorgen dat de beheerder van de schooltuinen vanuit zijn woning het toegangshek kan zien en dat ook op afstand kan openen en sluiten. ■

'Met goed ontwerpen veel ellende voorkomen'

CPTED kent zijn ontstaan begin jaren '60 in de USA, waarbij het accent lag op woningbouwprojecten. Gedragswetenschapper Ray Jeffrey gebruikte in 1971 voor het eerste de term CPTED in een boek dat onder andere inging op de inrichting van de fysieke omgeving om criminaliteit te voorkomen.

In Nederland heeft met name de Stichting Vrouwen Bouwen en Wonen gepleit voor ruimtelijke maatregelen die een positief effect kunnen hebben op de veiligheid van die ruimte. Ook planoloog en sociaalgeograaf Paul van Soomeren heeft een forse steun bijgedragen aan de bekendheid en erkenning van

CPTED. Van Soomeren: „Toen ik eind jaren '70 samen met mijn compagnon Bram van Dijk een scriptie schreef over vandalisme in Amsterdam, vroegen we ons al af hoe het toch kwam dat er op bepaalde plekken meer criminaliteit voorkwam dan op andere. Min of meer bij toeval stuitte we daarbij op het vakgebied Environmental Criminology, waarbij bleek dat bij talloze vormen van criminaliteit de fysieke en sociale omgeving wel degelijk van invloed is“.

Er is in de jaren daarna wel het een en ander veranderd. Van Soomeren: „In de jaren '80 was Veilig Ontwerp en Beheer in Nederland soms zelfs uitgangs-

punt in het beleid, maar de aandacht lijkt sinds de jaren '90 te zijn verschoven van preventie naar dadergerichte aanpak en repressie. De laatste jaren wordt daarbij steeds vaker gegrepen naar de techniek, zoals geavanceerde camerasystemen.“ Van Soomeren heeft zo zijn twijfels of dergelijke technische truken dozen de ultieme oplossing zijn: „In de praktijk blijkt juist dat door het goed ontwerpen en beheren van een ruimte veel ellende kan worden voorkomen. Ik pleit er dan ook voor dat veiligheid bij ontwerp en beheer als officieel 'veld' wordt erkend.“ In Nederland lijkt dit langzaam van de grond te komen. Zo is begin

november het 'Handboek Veilig Ontwerp en Beheer: Sociale veiligheid in buitenruimte, gebouwen en woningen', in ontvangst genomen door Ytte Feddes, Rijksadviseur voor het Landschap.

Handboek veilig ontwerp en beheer

Redactie: Ita Lunen in samenwerking met de Stichting Veilig Ontwerp en Beheer
Uitgever: THOTH, Bussum
ISBN: 978 90 6868 485 8
Prijs: €29,90
Paperback, 176 pagina's.